

OLVASÓNAPLÓ TROLIRA VÁRVA

Demény Péter: *A lélek trolija*

■ Azt írja esszékötetete születésének motiválásaként Demény Péter: „Olyan ember vagyok, aki írva, írás közben jut el a gondolataihoz, és akinek írnia kell, ha valami tetszik neki, különben nem érzi teljesnek az élményt.” Erre alkalmas műfajnak azért az esszét választja, mert úgy véli, „ez az a műfaj, ahol sosem tudjuk, hová jutunk – csak az elindulás fontos igazán, meg a kanyargás és visszatérés”. S végül választott témáiról, alanyairól: „Mindig őket kerestem, és magamat találtam meg; mindig magamat kerestem, és őket találtam meg.” Tökéletes láttelep ez, remekül összegzi és írja le a szerzót, Demény Pétert és a mindenkori íróembert. Szerény szerénytelenséggel, gyermeki őszinteséggel mondja ki mindazt, ami az alkotót általában jellemzi: a világ megismerésének, birtokba vételének vágya, önmaga megértésének, megmutatásának kényszere, a töprengés élvezete, kalandja s a nyilvánosság vonzása. Olyan jellemzően Demény Péteres, ahogyan apró, hétköznapi dolgokra is rácsodálkozik, s azok banalitásán rögtön átcsillan valami több, más, vagy csak a reflektorfényben könnyebb lesz a mindennapiságot elkönyvelni, mert hiszen az élet unalmasan és kötelességszerűen sorjázó tényei éppen gyakoriságuk, állandóan ismétlődő voltuk miatt mind megérdemelnek egy-egy elmélyültebb vizsgálódást... Ahogyan kimond, megfogalmaz sokakban ott lappangó kérdéseket, mondatokat, amelyeket azonban más nem mondana ki hangosan, mert banálisnak

érezné, mert tudja, túl jól tudja, hogy nem illik, nem szokás... Mert az enyhén sznob irodalmi közéletben ennyire egyszerű, ennyire földhözragadt dolgokról nem ejtünk szót... Demény mint elefánt a porcelánboltban vagy inkább mint a felnőttek jólneveltségre irányító, valójában konformizáló, az átlagba besilózó nevelését lerázó gyermek kimond, megnevez, reflektorfénybe hoz, és ettől az adott tény egészen más fényt kap, ahogy felemeli és ujján megpörgeti, meri tenni, teszi, nem törődve ezer, másokat fékező, gátló tényezővel. Mindettől pedig egyszerre könnyebb lesz a napi robot is, láthatóvá válik a száz és száz előre gyártott konvenció mögött az ezerarcú, hullámzó, lélegző, az emberi kényelem által gyártott törvényeknek és az emberi agyat korlátozó előítéleteknek sokszor fittyet hányó valóság...

Így közelít Demény Péter a legkülönbözőbb témákhoz, rácsodálkozva, olyan asszociációkat és perspektívákat kínálva, amelyeket más nem hoz szóba, ha netán eszébe jut is. Így kerül a Bánk bán-elemzésbe (*Egy dráma ráncai*) Ionesco meg a Facebook és az iwiw, a Karácsony Benő műveiről szóló egyik elemzésbe (*Egy magányos szellem palackjai*) Mézga Géza, és ilyen a József Attila emlékét idéző *A kondás elindul* című esszé egésze, hiszen azzal a szokatlanul őszinte helyzetleírással indítja, hogy elmeséli, milyen kényelmetlen volt, amikor egy közönségtalálkozón mint meghívott fiatal szerzőnek semmi, illetve semmi érdekes nem jutott eszébe, s

mivel „még egy ordító közhelyet sem” tudott magából kicsiholni, olyan igazán Demény Péteresen ott helyben, akárcsak a később megírt esszében, feltárta a teljes igazságot. Mert „ez volt a legjobb, amit tehettem. Annyi tapasztalatom van már, hogy tudjam, nincs annál siralmasabb, mint amikor az ember eredeteskedni próbál. Ilyenkor úgysem sikerül semmi, csak a közönség tetszését gazsuláló, száználmas vigyor fagy oda az arcra.” (63.) De azt sem sokan merik, mernék megtenni, amit Demény Péter a Szabó Magdáról szóló írásban (*Istenek nélküli Antigónék*): hiszen ha a kritikus kellően sznob, nem vallja be, hogy olvassa, kedveli, ha pedig rajongója, akkor nem ír le affélét, hogy „meglepetésemre és sajnálatomra remekműnek kellett tartanom” A Mészölyről szóló írásban (*Nem jön el, nem jöhet el*) egy másik tabut dönt: az érzékisége oldaláról megközelített író műveiről szóló kritikai beszédét maga is olyan erotikus leírással kezdi, amely a szexuálisan izgatott emberi test első, legapróbb jelzéseit sorjázza. A témáról aztán *A mindenható test világában* ezt írja: „a megfelelő opusok bizony feszegették a sznobériát éppúgy, mint a prűdériát, s jó okot szolgáltatottak a szemforgatóknak a további lelkes szemforgatásra.” (104.) Ez-

zel a közelítéssel, ezzel a gyermeki elfogultságmentességgel képes előítéletek nélkül, akár rögeszmésen is, újra és újra beszélni aztán a román irodalom megismerésének kérdéseiről, a román irodalom fordításának szükségességéről vagy csak egy-egy román irodalmi példát, célzást beleeszőni a szövegbe. Így hoz szóba ismert témákat, például színházi előadásokat, filmeket, szobrokat és festményeket, grafikákat, így közelít és lát másképp színészeket, mindig valami szokatlant, ugyanakkor nagyon is megszokottan emberit hoz be a képbe. Így kerül a *Három nővér* kolozsvári előadásáról írt lelkes, alaposan elemző, látszólag az előadás világába belefeledkező sorok végére az a banális mondat, hogy „Aztán mindannyian elsiettünk, hogy elérjük az utolsó trolit.” (*Az élet utolsó trolija*) Stílszerűen úgy kell e recenziót zárnom, hogy immár sietek, abbahagyom az írást, mert éjfélre jár, és lekésem az utolsó trolit. Mielőtt szaladnék a megállóba lassan begördülő jármű után, még gyorsan megjegyzem: aki úgy akar irodalmat olvasni, hogy ahhoz új szempontokat keres, aki úgy akar irodalmat érteni és értelmezni, hogy friss ötleteket, szemléletet kíván hozzá, az örömét leli Demény Péter lélektrolijában.

Bodó Márta

